

УДК 338.1:658.1

Джерелюк Ю.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та маркетингу
Херсонського національного технічного університету***ОЦІНЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ АНТИКРИЗОВОЇ СТІЙКОСТІ
ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА****EVALUATION OF INTERNAL ANTI-CRISIS SUSTAINABILITY
OF THE TOURIST ENTERPRISE****АНОТАЦІЯ**

У статті наведено основні цілі та принципи оцінювання антикризової стійкості туристичних підприємств. Обґрунтовано, що одними з головних умов забезпечення антикризової стійкості підприємства як економічної системи є його внутрішні властивості. Зазначено, що внутрішня антикризова стійкість підприємства означає злагодженість всіх його функціональних підсистем (антикризова стійкість операційної, кадрової, фінансово-інвестиційної, маркетингово-інноваційної, управлінської та інноваційної функціональних підсистем). Сформовано систему показників оцінювання внутрішньої антикризової стійкості туристичного підприємства. Застосування цієї системи дасть змогу типізувати туристичні підприємства за інтегральним показником рівня внутрішньої антикризової стійкості підприємства, що дасть можливість визначити наявні недоліки та прихований потенціал кожної функціональної складової внутрішньої антикризової стійкості.

Ключові слова: антикризова стійкість, функціональні складові внутрішньої антикризової стійкості, принципи, цілі, показники оцінювання.

АННОТАЦИЯ

В статье приведены основные цели и принципы оценки антикризисной устойчивости туристических предприятий. Обосновано, что одними из главных условий обеспечения антикризисной устойчивости предприятия как экономической системы являются его внутренние свойства. Отмечено, что внутренняя антикризисная устойчивость предприятия означает слаженность всех его функциональных подсистем (антикризисная устойчивость операционной, кадровой, финансово-инвестиционной, маркетингово-инновационной, управленческой и инновационной функциональных подсистем). Сформирована система показателей оценки внутренней антикризисной устойчивости туристического предприятия. Применение данной системы позволит типизировать туристические предприятия по интегральному показателю уровня внутренней антикризисной устойчивости предприятия, что даст возможность определить имеющиеся недостатки и скрытый потенциал каждой функциональной составляющей внутренней антикризисной устойчивости.

Ключевые слова: антикризисная устойчивость, функциональные составляющие внутренней антикризисной устойчивости, принципы, цели, показатели оценки.

ANNOTATION

The main goals and principles of the assessment of the anti-crisis sustainability of tourist enterprises are presented. It is substantiated that one of the main conditions for ensuring the anti-crisis sustainability of the enterprise, as an economic system, is its internal properties. It is noted that the internal anti-crisis sustainability of the enterprise means the coordination of all its functional subsystems (crisis-resistant operation, personnel, financial-investment, marketing-innovation, management and innovative functional subsystems). A system of indicators for assessing the internal anti-crisis sustainability of a tourism enterprise has been formed. The application of this system will allow typing tourist enterprises by the integral indicator of the level of internal anti-crisis sustainability of the enterprise, which will allow determining the existing disadvantages and the hidden potential of each functional component of the internal anti-crisis sustainability.

Keywords: anti-crisis sustainability, functional components of internal anti-crisis sustainability, principles, goals, indicators of evaluation.

Постановка проблеми. В умовах негативних змін у зовнішньому середовищі, що загрожують нормальному функціонуванню підприємств, діяльність яких характеризується низькою ефективністю, наявністю проблем у здійсненні інвестиційної політики, втратою конкурентоспроможності на ринку товарів і послуг, актуальною стає необхідність забезпечення антикризової стійкості підприємства. У сучасній економіці антикризова стійкість відіграє визначну роль у забезпеченні довгострокового функціонування та ефективної діяльності підприємства в конкурентному середовищі. Антикризова стійкість є однією з основних економічних категорій, навколо якої здійснюється розробка всіх управлінських заходів та рішень щодо функціонування та розвитку підприємства. Одним із основних етапів забезпечення антикризової стійкості підприємства є її регулярна оцінка. Основним принципом, який визначає правила, що формують підхід до оцінювання антикризової стійкості підприємства, є системність оцінювання (оцінювання кожної складової антикризової стійкості підприємства як складної економічної системи у взаємозв'язку між собою та з конкурентним середовищем). У зв'язку з цим виникає необхідність використання системного підходу до оцінювання антикризової стійкості підприємства. Туристична галузь є надприбутковою складовою сучасної ринкової економіки, але в Україні її розвиток є дещо інертним та перебуває під впливом різних за характером загроз, тому оцінювання рівня антикризової стійкості туристичного підприємства є важливим та складним завданням, оскільки від його виконання залежить своєчасність розроблення конкретних заходів усунення загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення стійкості підприємств знайшли відображення в працях багатьох вітчизняних й зарубіжних учених, таких як, зокрема, Л.Ю. Басовський, І.І. Білий, А.В. Бойко, О.В. Броїло, К.С. Григорян, В.Л. Иванов, Д.С. Кондаурова, О.А. Поліщук, В.В. Прохорова, А.Л. Пустуєв, О.В. Семененко, В.М. Ячменьова, М.С. Яшин.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури

дає змогу дійти висновку, що оцінка складових стійкості підприємства проводиться дослідниками по-різному, проте відсутній єдиний підхід, у низці випадків спостерігається тенденція до необмеженого розширення кола показників оцінки стійкості підприємства. Питання формування системи показників для оцінювання функціональних складових внутрішньої антикризової стійкості, які враховують специфіку туристичних підприємств, потребує подальшої розробки. Водночас залишаються недостатньо висвітленими питання цілей та принципів оцінки антикризової стійкості туристичних підприємств.

Мета статті полягає у формуванні набору показників для оцінювання функціональних складових оцінки внутрішньої антикризової стійкості туристичних підприємств, а також визначенні основних цілей та принципів оцінювання антикризової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах конкурентного середовища діяльності будь-якого підприємства залежить від безлічі чинників. Тому актуальним стає завдання створення системи оцінки та прогнозування антикризової стійкості підприємства з метою завчасного попередження небезпеки, що загрожує, вжиття необхідних заходів захисту і протидії.

Антикризова стійкість підприємства досягається за такого стану суспільних та економічних відносин, за якого відсутні загрози критичного характеру, водночас зберігається повноцінна здатність господарюючого суб'єкта адекватно реагувати на ці загрози, маневруючи фінансовими ресурсами, виробничими програмами, технологіями та іншими ресурсами.

Забезпечення антикризової стійкості підприємства розглядається як сукупність управлінських заходів, спрямованих на прогнозування економічної кризи підприємства і виявлення її на ранніх стадіях, в результаті яких підприємство зберігає можливість стійкого функціонування і здатне здійснювати розширене відтворення і створювати стабільні конкурентні переваги в умовах конкурентного середовища.

Основні цілі оцінки антикризової стійкості туристичних підприємств полягають у такому:

- оцінка стану і динаміки стійкості підприємства в розглянутому періоді з точки зору показників антикризової стійкості;
- своєчасне прогнозування і виявлення деструктивних тенденцій, інших загроз підприємства;
- визначення причин, джерел, характеру, інтенсивності негативного впливу загроз на антикризову стійкість підприємства;
- прогнозування наслідків загроз на антикризову стійкість підприємств;
- системно-аналітичне вивчення ситуації, що склалася, і тенденцій її розвитку, розробка оперативних і довгострокових заходів щодо попередження і нейтралізації загроз антикризовій стійкості підприємства.

Оцінювання антикризової стійкості туристичного підприємства має ґрунтуватися на ключових чинниках забезпечення результативності та ефективності із застосуванням інформаційних технологій і систем управління. Моніторинг та оцінювання інформації про стан складових антикризової стійкості підприємства, можливості, що генеруються конкурентним середовищем, невизначеності та загрози виникнення кризи є основою для прийняття управлінських рішень щодо управління операційно-господарською діяльністю підприємства, забезпечення розвитку підприємства та досягнення максимального позитивного результату.

Процес оцінювання має здійснюватися таким чином, щоб були враховані та однозначно ідентифіковані характеристики, необхідні для належного функціонування бізнес-процесів, моніторингу та безпосередньо оцінювання.

Важливим елементом розробки методики оцінювання є ідентифікація основних принципів, які визначають правила, що формують методичний підхід до оцінювання антикризової стійкості туристичного підприємства.

Основними з них є такі:

- точність оцінювання (точне визначення параметрів об'єкта оцінювання);
- визначеність оцінювання (чітке визначення параметрів об'єкта оцінювання);
- простота оцінювання (визначення спрощеного набору вхідних показників, які визначають кінцевий результат);
- інформативність оцінювання (достовірне відображення стану об'єкта);
- цільова орієнтація оцінювання (здійснення процесу відповідно до поставленої мети та запитів користувачів вихідних результатів);
- системність оцінювання (оцінювання кожної складової антикризової стійкості підприємства як складної економічної системи у взаємозв'язку між собою та з конкурентним середовищем);
- доступність і достовірність вхідної інформації (орієнтація на основні форми фінансової звітності підприємства);
- здійснення оцінювання в часі (включення в процес оцінювання визначення ретроспективного, поточного стану антикризової стійкості підприємства та її прогнозування).

Антикризова стійкість підприємства є складною системою, яка досить важко піддається формалізації. У зв'язку з цим виникає необхідність використання системного підходу до оцінювання антикризової стійкості туристичного підприємства. Сутність системного підходу до оцінювання полягає у взаємозв'язаному комплексному вивченні підприємства як цілісної складної системи.

Антикризова стійкість характеризує стан економічної системи по відношенню до зовнішніх і внутрішніх кризових явищ. Більш стійкою є така система, яка за рівних зовнішніх впливів і внутрішніх зрушеннях схильна до

менших змін. Отже, можна зробити висновок, що однією з головних умов забезпечення антикризової стійкості підприємства як економічної системи є його внутрішні властивості. Таким чином, антикризова стійкість є зовнішнім проявом внутрішньої структури системи. Саме тому під час оцінювання антикризової стійкості доцільно, на нашу думку, оцінювати не тільки властивості підприємства, що спрямовані на внутрішнє середовище, але й властивості, які характеризують взаємодію із зовнішнім середовищем, тобто зовнішню антикризову стійкість. Загальна антикризова стійкість підприємства є складеним поняттям, яке характеризується системою показників, що відображають внутрішню антикризову стійкість підприємства та його взаємодію із зовнішнім середовищем.

Виходячи з авторського визначення змісту антикризової стійкості підприємства [1] як комплексної характеристики діяльності підприємства, яка відображає здатність підприємства зберігати у довгостроковому періоді поступове покращення конкурентних позицій на ринку під дією сукупності факторів виникнення кризи в умовах конкурентного середовища, можемо сказати, що забезпечення загальної антикризової стійкості підприємства – це безперервний циклічний процес забезпечення антикризової стійкості функціональних підсистем даного підприємства з урахуванням наявних можливостей забезпечення зовнішньої антикризової стійкості з метою збереження у довгостроковому періоді поступового покращення конкурентних позицій. Внутрішня антикризова стійкість підприємства означає злагодженість всіх його функціональних підсистем (антикризова стійкість операційної, маркетингової, кадрової, фінансово-інвестиційної, інноваційної, управлінської та інноваційної функціональних підсистем).

Під час дослідження різних аспектів забезпечення антикризової стійкості підприємства встановлено, що на поточний момент процеси забезпечення дій із виявлення та ліквідації негативного впливу різних чинників малодосліджені і зовсім не формалізовані. Це визначає необхідність вивчення та виокремлення базових складових груп процесів забезпечення антикризової стійкості підприємства, необхідність встановлення для дій із забезпечення антикризової стійкості підприємства базових орієнтирів, у межах яких вони повинні здійснюватися. У сукупності таких орієнтирів повинні бути напрями фінансово-інвестиційного, кадрового, інформаційного, операційного, маркетингового, інноваційного та управлінського забезпечення. Відповідно до цих орієнтирів доцільно сформулювати такі групи робіт із забезпечення внутрішньої антикризової стійкості підприємства, як групи операційної антикризової стійкості (здатність операційної (виробничої) системи виробляти матеріальні блага, вико-

ристовуючи ресурси виробництва, здатність забезпечувати зростання темпів та масштабів утворення прибутку навіть в умовах активізації кризових проявів, здатність до технологічної оптимізації всього циклу виробництва); маркетингової антикризової стійкості (здатність підприємства ефективно виявляти, формувати та задовольняти потреби споживачів); фінансово-інвестиційної антикризової стійкості (здатність до оптимізації фінансової системи із залученням та використанням фінансових ресурсів); кадрової антикризової стійкості (здатність підвищувати ефективність використання трудових ресурсів, забезпечення їхнього кількісного, професійного, кваліфікаційного, інтелектуального зростання), інноваційної антикризової стійкості (здатність генерувати високу інноваційну активність, яка виявляється в ефективному забезпеченні нових і майбутніх технологій), управлінської антикризової стійкості (здатність забезпечувати раціональне поєднання та встановлення порядку взаємодії різних складових антикризової стійкості, здатність підвищувати ефективність організованої структури управління); інформаційної антикризової стійкості (здатність задовольняти інформаційні потреби управлінських підрозділів підприємства в нестабільних умовах функціонування підприємства).

Оцінювання передбачає дотримання певної схеми дослідження, а саме зазначення назви і сутності кожної зі складових; переліку основних характеристик, що свідчать про посилення (ослаблення) розглянутої складової; визначення функціональних підрозділів підприємства, що відповідають за неї; методики оцінювання її рівня, включаючи критерії оцінювання. Методика оцінювання кожної складової ґрунтується на визначенні та розрахунку характерних показників (коефіцієнтів) для кожної складової, порівнянні їх з показниками інших підприємств, інтегральному оцінюванню всього комплексу факторів [2, с. 58].

Для характеристики рівня окремих складових важливим є формування системи показників. Від того, наскільки повно та точно сформована система показників, залежить своєчасність розпізнавання негативних тенденцій, можливість попередження кризових ситуацій та прийняття правильних управлінських рішень. Системи показників, які пропонують науковці, є недосконалими, оскільки не враховують всі аспекти забезпечення антикризової стійкості туристичного підприємства. На основі аналізу і систематизації досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, присвячених стійкості підприємств, сформовано авторську систему коефіцієнтів, яка всебічно характеризує рівень антикризової стійкості туристичного підприємства (табл. 1).

Інтегральний показник рівня внутрішньої антикризової стійкості підприємства має враховувати усі чинники її формування і забез-

Таблиця 1

**Система показників оцінювання функціональних складових
внутрішньої антикризової стійкості туристичного підприємства**

Функціональні складові	Показники
Операційна антикризова стійкість	Обсяг туристичних послуг у розрахунку на одного туриста
	Чиста рентабельність послуг
	Темп приросту обсягу споживання туристичних послуг
	Коефіцієнт якості обслуговування
Маркетингово-інноваційна антикризова стійкість	Прибуток на одного залученого споживача туристичного продукту за рахунок маркетингових заходів
	Чиста рентабельність реалізації послуг
	Коефіцієнт оновлення туристичних послуг
	Коефіцієнт стійкості асортименту туристичних послуг
	Коефіцієнт ефективності рекламних витрат
	Показник наявності власної цінової політики
	Показник відповідності цін якості послуг
Фінансово-інвестиційна антикризова стійкість	Показник використання інноваційних програм розширення клієнтської бази
	Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)
	Коефіцієнт фінансового ризику (плече фінансового важеля)
	Коефіцієнт запасу фінансової міцності
	Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)
	Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності
Управлінська антикризова стійкість	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
	Коефіцієнт рентабельності управління
	Рівень організації управління (коефіцієнта управлінського навантаження)
	Продуктивність праці управлінського персоналу
	Співвідношення темпів зміни чистого доходу і темпів зміни витрат на управління
Інформаційна антикризова стійкість	Зарплатовіддача управлінського персоналу
	Коефіцієнт досвіду роботи персоналу, що забезпечує інформаційну антикризову стійкість підприємства
	Частка витрат на інформаційні ресурси підприємства
	Коефіцієнт забезпечення програмними засобами для захисту інформації
	Коефіцієнт правової захищеності інформації
	Коефіцієнт використання електронних мереж, туристичних інформаційних систем та внутрішньоофісних програм, комп'ютеризованих інформаційних каталогів
	Коефіцієнт повноти інформації
	Коефіцієнт своєчасності надання інформації
Кадрова антикризова стійкість	Коефіцієнт надійності інформації
	Коефіцієнт стабільності кадрів
	Коефіцієнт співвідношення середньої зарплати на підприємстві до середньої зарплати по галузі
	Коефіцієнт трудової дисципліни
	Коефіцієнт співвідношення темпів зростання фонду оплати праці та прибутку підприємства
	Продуктивність праці
	Коефіцієнт плинності кадрів
	Коефіцієнт співвідношення темпів зростання продуктивності праці та заробітної плати
	Коефіцієнт освітнього рівня працівників
	Частка витрат на навчання та підвищення кваліфікації працівників
	Коефіцієнт укомплектованості кадрами
	Ступінь задоволеності працівників роботою
Рівень згуртованості трудового колективу	

Джерело: розроблено автором на основі [3; 4]

печення. У вітчизняній літературі немає і єдиної формули розрахунку рівня антикризової стійкості підприємства. Найбільш докладно підходи науковців до оцінювання стійкості розглянуто в економічній літературі лише на

прикладі фінансової, економічної, стратегічної стійкості. Результати проведеного дослідження показали, що підходи науковців до оцінювання стійкості підприємства є різноманітними та різнобічними, що виявляється в меті та напря-

мах, методах, засобах та глибині оцінювання, у виборі результуючого показника тощо. Нині вже накопичилася значна кількість методик оцінки економічної стійкості, які можна об'єднати в такі групи:

- побудовані на аналізі фінансового стану і визначенні ймовірності банкрутства;

- засновані на принципах системного підходу з визначенням узагальненого (інтегрального) показника (середньої арифметичної, середньої геометричної, рейтингової оцінки тощо) економічної стійкості, який включає оцінку різних структурних елементів (функціональних підсистем);

- побудовані на експертних оцінках; в основу методик закладено принцип побудови геометричних фігур (багатокутників), сторони яких є шкалами бальних оцінок значущості виділених структурних елементів, які визначаються експертним методом; отримані багатокутники порівнюються з ідеальною фігурою, границі зон стійкості якої також визначаються експертним методом; результати порівняння використовуються для визначення сильних і слабких елементів, які складають напрями забезпечення стійкості підприємства, а також для порівняння підприємств між собою;

- засновані на кібернетичному підході і на стійкості та надійності технічних систем, де стійкість розглядається як показник, який можна виразити через математичні залежності і змінні, а також інтерпретувати їх; методики дають можливість встановити та описати вплив зовнішнього і внутрішнього середовища;

- комплексні підходи оцінки стійкості, що містять в собі якісні та кількісні методи аналізу.

У роботах Ю.В. Богатіна, Б.Н. Герасимова економічна стійкість підприємств оцінюється як сума усіх факторів, що впливають на економічну стійкість підприємств [5; 6]. На важливість використання компетентнісного підходу до рейтингової оцінки стратегічної стійкості підприємства вказує О.І. Макєєва [7]. Найбільшого поширення отримали методи кількісної оцінки за ключовим показником діяльності підприємства з визначенням узагальненого (інтегрального) показника. Так, С.Н. Анохін [8, с. 12] під час розрахунку узагальненого коефіцієнта економічної стійкості використовує мультиплікативну модель оцінки стійкості. І.В. Брянцева [9, с. 20] застосовує інший підхід (адитивна модель оцінки) до визначення часткових та інтегрального показника економічної стійкості підприємства. Одне з небагатьох досліджень оцінки антикризової стійкості можна виявити в роботі В.О. Коюди, згідно з яким для розрахунку узагальнюючого показника рекомендується до використання метод адитивного згортання компонентів вектору, що дає змогу об'єктивно оцінити вплив кожної окремої складової (фінансової стійкості; техніко-технологічного рівня; прибутковості;

організаційного рівня; кадрового складу; ліквідності) на загальний рівень антикризової стійкості [10]. На нашу думку, під час структурування антикризової стійкості автор значно звузив перелік її структурних компонентів, акцентуючи увагу лише на внутрішніх складових, що може стати причиною необ'єктивності отриманих результатів.

Незважаючи на актуалізацію цієї проблеми, серед провідних науковців ще й сьогодні не існує єдиної бази щодо методичного підходу до оцінки економічної стійкості підприємств. Можна погодитися і з тими дослідниками, які стверджують, що значна кількість запропонованих методичних підходів до розрахунку економічної стійкості не має комплексного характеру, тому не дає можливості повною мірою забезпечити підприємців дієвим інструментарієм забезпечення стійкості функціонування в кризових умовах. Виходячи з результатів аналізу найбільш відомих методичних підходів до оцінки рівня стійкості підприємства, можемо зробити висновок, що ці підходи досить складно використовувати для оцінки рівня антикризової стійкості підприємства в запропонованому трактуванні. У зв'язку з цим необхідний інший методичний підхід до визначення рівня антикризової стійкості туристичного підприємства.

Розробка системи показників оцінювання функціональних складових внутрішньої антикризової стійкості підприємств повинна визначити здатність туристичного підприємства за рахунок гнучкості і прийняття управлінських рішень витримувати вплив кризових явищ, що відбуваються у конкурентному середовищі.

Висновки. У статті здійснено формування системи показників оцінювання функціональних складових внутрішньої антикризової стійкості, які враховують специфіку туристичних підприємств. На основі одержаних результатів можна типізувати туристичні підприємства за інтегральним показником рівня внутрішньої антикризової стійкості підприємства, що дасть змогу визначити наявні недоліки та прихований потенціал кожної функціональної складової антикризової стійкості. Також варто зауважити, що такі показники мають чітку визначеність параметрів об'єкта оцінювання; простоту оцінювання; інформативність оцінювання; системність оцінювання кожної складової антикризової стійкості, тому не становитиме особливих труднощів здійснити розрахунок цих показників за однакові часові проміжки; їх можна інтегрувати для більш високих рівнів ієрархії. Це свідчить про можливість практичного застосування розробленої системи показників оцінювання функціональних складових внутрішньої антикризової стійкості туристичних підприємств та їх прикладну цінність. Перспективною є побудова системи показників оцінювання складових зовнішньої антикризової стійкості туристичних підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга»; Київ: ВД «Княгиня Ольга», 2005. 234 с.
2. Джерелюк, Ю.О. Економічна сутність антикризової стійкості підприємства та фактори, що на неї впливають. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. Т. 2 (236). № 3. С. 89–94.
3. Павлоцький В.Я. Особливості аналізу ліквідності туроператорів міжнародного туристичного ринку. Вісник соціально-економічних досліджень Одеського державного економічного університету. 2008. № 34. С. 134–139.
4. Роїк О.М., Лисак Н.В., Міронова Ю.В., Мельник І.П. Оцінювання рівня захисту інформації на підприємстві засобами математичного апарату нечіткої логіки. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 1. С. 27–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchnu_ekon_2015_1_6.
5. Герасимов Б.Н., Рубцова М.Н. Экономическая устойчивость в деятельности предприятия. Вестник Оренбургского государственного университета. 2006. № 8. С. 108–111.
6. Богатин Ю.В., Швандар В.А. Инвестиционный анализ : учеб. пос. Киев: ДИС, 2000. 286 с.
7. Макеева Е.И. Совершенствование инструментария повышения стратегической устойчивости промышленных предприятий : автореф. дисс. ... канд. эконом. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». Москва, 2015. 26 с.
8. Анохин С.Н. Исследование стратегий экономической устойчивости промышленных предприятий: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». Саратов, 2003. 20 с.
9. Брянцева И.В. Рейтинговая оценка экономической устойчивости строительного предприятия. Экономика строительства. 2002. № 11. С. 20–22.
10. Коюда В.О., Костіна О.М. Методичний підхід до оцінки антикризової стійкості підприємства. Бізнес-Інформ. 2013. № 9. С. 237–239.